

Παναγιώτης Σ. Χατζημωυσιάδης, Μαρία Κ. Αθανασίου

Νέα Ελληνικά

Γ' τάξη ΕΠΑΛ

ΝΕΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΜΕΤΕΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	9
------------------------------	---

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

1. Η πειθώ	13
I. Τρόποι πειθούς	13
II. Μορφές πειθούς	14
α. Η πειθώ στον πολιτικό λόγο	14
β. Η πειθώ στη διαφήμιση	15
γ. Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο	16
2. Επαγωγική – Παραγωγική μέθοδος	17
3. Περίληψη	18
4. Ο πρόλογος και ο επίλογος στην παραγωγή λόγου σε επικοινωνιακό πλαίσιο	20
5. Αφήγηση	23
6. Παραδοσιακή και μοντέρνα ποίηση	24
7. Δοκίμιο	25
Δοκίμιο και λογοτεχνία	26
8. Παραθετικά	26

1η ΕΝΟΤΗΤΑ Από τον 20ό στον 21ο αιώνα

1. ΕΝΤΓΚΑΡ ΜΟΡΕΝ: Μέσα στη Νύχτα του Αιώνα	31
Α. ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ: Μια σκέψη για τον 21ο αιώνα	38
Β. ΕΥΗ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗ: Αυτός ο θαυμαστός φρικτός αιώνας	40
2. ΜΙΧΑΛΗΣ ΔΕΡΤΟΥΖΟΣ: Ερωτήσεις	43
Α. ΤΖΕΡΕΜΙ ΡΙΦΚΙΝ: Αντικατάσταση εργαζομένων από προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών	49
Β. Το διαβατήριο για επιτυχημένη σταδιοδρομία	52
3. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας	56
Α. ΝΙΚΟΣ ΜΟΥΖΕΛΗΣ: Η έννοια της παγκοσμιοποίησης	63
4. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ: Αν δεν μου 'δινες την ποίηση, Κύριε	66
ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	73

2η ΕΝΟΤΗΤΑ Ο πολίτης και οι θεσμοί

1. ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ: Έλεγχος της δημοκρατικής ιδέας	79
---	----

2. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ: Προσφώνηση της Α.Ε. του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Κωνσταντίνου Στεφανόπουλου προς τον Πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής κ. William Jefferson Clinton	86
ΓΙΑΝΝΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ: Οι προοπτικές της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής	93
3. ΓΙΑΡΟΣΛΑΒ ΧΑΣΕΚ: «Αδιάβλητες» βουλευτικές εκλογές	97
Α. Οικουμενική Διακήρυξη για τη Δημοκρατία	104
4. ΛΕΩΝ ΤΟΛΣΤΟΪ: Ο δίκαιος δικαστής	107
Α. ΗΣΙΟΔΟΣ: Έργα και Ημέραι, Δικαιοσύνη και Αρετή	113
Β. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ: Πολιτικά Α2, 15-16	115
Γ. ΒΙΤΣΕΝΤΖΟΣ ΚΟΡΝΑΡΟΣ: Ερωτόκριτος	117
5. ΜΑΡΩ ΔΟΥΚΑ: Οι Λεύκες Ασάλευτες	120
6. ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ: Το σχολείο της δημιουργικότητας	129
ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	135

3η ΕΝΟΤΗΤΑ Ζώντας την καθημερινότητα

1. ΜΑΡΙΑ ΙΩΡΔΑΝΙΔΟΥ: Λωξάντρα	139
Α. ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΚΑΡΗΣ: [Στο Κανάρ Ντορέ]	146
2. Η διατροφή του πλανήτη	151
3. ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΜΠΟΥΚΑΛΑΣ: Σιγά μην τους τα δώσω...	159
4. ΑΓΓΕΛΟΣ ΕΛΕΦΑΝΤΗΣ: Γιατί δεν τραγουδάμε πια;	166
5. ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΖΗΒΑΣ: Οι δημόσιοι χώροι της Αθήνας	173
Α. ΑΜΑΝΤΑ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ: Ευρωπαϊκός άνεμος	177
Β. ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ: Υποχθόνιες επιβατάμαξες	180
6. ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ: Ο άνθρωπος και το φόρεμα	184
7. ΕΥΗ ΧΑΤΖΗΑΝΔΡΕΟΥ: «Συντροφιά»	193
Α. Διατροφικές απαιτήσεις κατά τη διάρκεια της εφηβείας	197
ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	200

4η ΕΝΟΤΗΤΑ Μιλώντας για προβλήματα του ανθρώπου και του κόσμου

1. ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ: Ιστορία Γ, 82-82	205
Α. ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ: Ελένη (στ. 49-59)	212
Β. ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ: Ελένη	214
Γ. ΟΜΗΡΟΣ: Ιλιάδα (Ζ, στ. 446-465)	217
Δ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ: 28η Οκτωβρίου	219
2. ΜΙΛΤΟΣ ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ: Ο στρατιώτης ποιητής	222

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ: Άρδανα II	2225
Β. ΜΠΕΡΤΟΛΤ ΜΠΡΕΧΤ: Αυτοί που βρίσκονται ψηλά ήνε:	
– Ο πόλεμος που έρχεται.	228
Γ. Μοιρολόγι	230
3. ΜΑΡΙΟΣ ΠΛΩΡΙΤΗΣ: Νέοι, ναρκωτικά, βία	233
4. ΚΙΚΗ ΔΗΜΟΥΛΑ: Τι θα γνωρίζουν για μας τα αντίγραφά μας;	242
Α. ΤΑΣΟΣ ΚΟΥΡΑΚΗΣ: Το πρόσωπο της κλινοποίησης και το πρόσωπο του ανθρώπου.	249
ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	253
5η ΕΝΟΤΗΤΑ Η Ελλάδα και ο κόσμος	
1. ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ: Το τέλος της τουρκοκρατίας	259
Α. ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ: Η μειονεξία των Νεοελλήνων	265
Β. ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ: Πατρίδες	268
2. ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ: Η Ελληνική Γλώσσα, Παρελθόν – Παρόν – Μέλλον.	271
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Για το μέλλον της γλώσσας ενός υπερήφανου έθνους	279
3. ΝΙΚΟΣ ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΣ: Μπολιβάρ.	281
4. ΕΥΓΕΝΙΑ ΦΑΚΙΝΟΥ: Εκατό δρόμοι και μια νύχτα	288
Α. ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ: Ανατολή	295
Β. ΝΙΚΟΣ ΓΚΑΤΣΟΣ: Άσπρη μέρα και για μας.	297
Γ. ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΙΤΣΑΝΗΣ: Αντιλαλούνε τα βουνά	299
ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	302
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	
ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ: Ομιλία στη Στοκχόλμη	307
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ, ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	311

1 | Η ΠΕΙΘΩ

Ένας απ' τους κύριους σκοπούς στη γραπτή ή προφορική επικοινωνία μας με τους άλλους είναι να τους πείσουμε να δεχτούν τις απόψεις μας ή να ενεργήσουν σύμφωνα με τις επιδιώξεις μας. Η προσπάθεια αυτή ασκείται με ένα σύνολο τεχνικών και πιο συγκεκριμένα με *την επίκληση στη λογική, την επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη, την επίκληση στο ήθος του πομπού, την επίκληση στην αυθεντία και την επίθεση στο ήθος του αντιπάλου.*

I. ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ

α. Η **επίκληση στη λογική** αποβλέπει στην απόδειξη μιας ιδέας και υλοποιείται με τη χρήση επιχειρημάτων και τεκμηρίων, π.χ.:

Πρόσφυγες είναι όσοι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τον τόπο τους. Οι Έλληνες της Μικράς Ασίας και του Πόντου υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους. Άρα, ήταν πρόσφυγες.

– **Επιχείρημα** είναι το οργανωμένο σύνολο προτάσεων που καταστρώνεται μέσα από μια διανοητική πορεία (συλλογισμός) προκειμένου να βεβαιωθεί η ορθότητα μιας ιδέας (π.χ.: *Κάθε διαίρεση που αφήνει υπόλοιπο μηδέν είναι τέλεια. Η διαίρεση 9:4 δεν αφήνει υπόλοιπο μηδέν. Άρα, η διαίρεση 9:4 δεν είναι τέλεια*). **Ορθό** θεωρείται το επιχείρημα που είναι **έγκυρο**, δηλαδή το συμπέρασμά του βγαίνει με λογικά αναγκαίο τρόπο, **και αληθές**, δηλαδή οι προτάσεις του ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, (π.χ.: *Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί. Ο Σωκράτης είναι άνθρωπος. Άρα, ο Σωκράτης είναι θνητός*). Αντίθετα, το επιχείρημα που δεν είναι έγκυρο ή αληθές θεωρείται **λαθεμένο** (π.χ.: *Όταν βρέχει, υπάρχουν σύννεφα. Τώρα υπάρχουν σύννεφα. Άρα, τώρα βρέχει*). Τα επιχειρήματα που μοιάζουν έγκυρα χωρίς στην πραγματικότητα να είναι ονομάζονται **παραλογικοί συλλογισμοί**, και όσα απ' αυτά οφείλονται σε λογικό σφάλμα του πομπού λέγονται **παραλογισμοί**, ενώ όσα οφείλονται στην προσπάθεια του πομπού να παραπλανήσει τον δέκτη λέγονται **σοφίσματα**.

– **Τεκμήρια** ονομάζονται τα πρόσθετα αποδεικτικά στοιχεία (παραδείγματα, γνώμες ειδικών, στατιστικά στοιχεία, δεδομένα ερευνών, αλήθειες) που χρησιμοποιούνται για τη στήριξη των επιχειρημάτων (π.χ. *Ο ουρανός είναι αρκετά συννεφιασμένος και μάλλον θα βρέξει. Άλλωστε αυτό προέβλεψε και η Μετεωρολογική Υπηρεσία*).

Σωστά τεκμηριωμένος είναι ο λόγος που στηρίζεται σε επαρκή, εξακριβωμένα και επεξεργασμένα στοιχεία, ενώ στην αντίθετη περίπτωση είτε είναι ατεκμηρίωτος είτε στηρίζεται σε παραπληθυντικά τεκμήρια.

- β. Η **επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη** αποβλέπει στην άσκηση συναισθηματικής επίδρασης και υλοποιείται με τη χρήση συγκινησιακά φορτισμένων λέξεων, την περιγραφή, την αφήγηση, το χιούμορ, την ειρωνεία και την κινδυνολογία και αποβλέπει στην καλλιέργεια συναισθημάτων χαράς, φόβου, ανησυχίας, οργής κτλ. στον δέκτη, π.χ.:

Ψηφίστε μας, για ένα καλύτερο μέλλον για εσάς, για τα παιδιά σας και για τον τόπο μας.

- γ. Η **επίκληση στο ήθος του πομπού** αποβλέπει στην ενίσχυση της αξιοπιστίας του πομπού στα μάτια του δέκτη και υλοποιείται με την προβολή των γνώσεων, των σπουδών, των ικανοτήτων του κτλ., π.χ.:

Χρόνια τώρα ασχολούμαι με το θέμα των τροχαίων και μπορώ να σας διαβεβαιώσω πως η κύρια ευθύνη βαραίνει τους οδηγούς και όχι το οδικό δίκτυο.

- δ. Η **επίκληση στην αυθεντία** αποβλέπει στη στήριξη της θέσης του πομπού μέσα απ' τα λόγια ενός ειδικού, έγκριτου ή αποδεκτού προσώπου και υλοποιείται με την αναφορά στη γνώμη του, π.χ.:

29 κατασκευαστές πλυντηρίων συνιστούν SKIP. Αυτοί ξέρουν.

- ε. Η **επίθεση στο ήθος του αντιπάλου** αποβλέπει στη μείωση της αξιοπιστίας του άλλου και υλοποιείται με την προβολή της αναξιοσύνης, της ανηθικότητας, της άγνοιάς του κτλ., π.χ.:

Άλλα λέει και άλλα εννοεί, άλλα υπόσχεται και άλλα κάνει. Αυτόν θα εμπιστευτείς;

Όταν οι τεχνικές αυτές χρησιμοποιούνται συστηματικά και προγραμματισμένα με θεμιτό ή αθέμιτο τρόπο και με σκοπό τον έλεγχο της σκέψης και της συμπεριφοράς των δεκτών, τότε η προσπάθεια πειθούς παίρνει τη μορφή της **προπαγάνδας**.

II. ΜΟΡΦΕΣ ΠΕΙΘΟΥΣ

α. Η πειθώ στον πολιτικό λόγο

Με τον πολιτικό λόγο ο πομπός επιδιώκει να πείσει ότι οι απόψεις και οι ενέργειές του εξυπηρετούν τα συμφέροντα του δέκτη και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Έτσι, εφαρμόζονται όλοι οι τρόποι πειθούς, και ιδιαίτερα η επίκληση στη λογική και η επίκληση στο συναίσθημα. Η αθέμιτη αξιοποίηση αυτών των μεθόδων ασκείται μέσα από τη χρήση παραλογικών επιχειρημάτων και παραπληθυντικών στοιχείων, την κατάχρηση εννοιών με υψηλό ιδεολογικό φορτίο (π.χ. πατρίδα, έθνος κτλ.), τη

λασπολογία, την κινδυνολογία, την καλλιέργεια του φανατισμού κτλ. και προσδίδει στον πολιτικό λόγο τον χαρακτήρα της **προπαγάνδας**.

β. Η πειθώ στη διαφήμιση

Με τη διαφήμιση ο πομπός επιδιώκει να επηρεάσει τις καταναλωτικές (εμπορική διαφήμιση), πολιτικές (πολιτική διαφήμιση) κτλ. επιλογές του δέκτη. Έτσι, εφαρμόζονται όλοι οι τρόποι πειθούς και ανάμεσά τους περισσότερο η επίκληση στο συναίσθημα και λιγότερο η επίκληση στη λογική. Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιείται η τεχνική:

- του συνειρμού ιδεών (από διαφήμιση μπίρας: «*Η πιο όμορφη ξανθιά*»),
- της αναλυτικής περιγραφής και επίδειξης των ιδιοτήτων του προϊόντος («*Νέα γενιά υπολογιστών COMPAQ: 512Mb, 40Gb, AMD Athlon XP 2200+...*»),
- της επίκλησης στην αυθεντία (από διαφήμιση εταιρείας εμπορίας ηλεκτρονικών ειδών: «*Το κινητό θέλει τον Γερμανό του*»),
- της επίκλησης στο συναίσθημα (από διαφήμιση βρεφικών ειδών: «*Το παιδί θέλει φροντίδα. Φροντίδα και Προδέρμ*»),
- της επίκλησης στη λογική («*Αφορολόγητα αποταμιευτικά ομόλογα ελληνικού δημοσίου: αφορολόγητη απόδοση 8,60% ετησίως*»),
- του λανθάνοντος αξιολογικού χαρακτηρισμού, που αποδίδει μια θετική ιδιότητα σε όποιον αγοράζει το προβαλλόμενο προϊόν και μια αρνητική σε όποιον δεν το προτιμά (από διαφήμιση αυτοκινήτου: «*Γιατί δεν είμαστε όλοι ίσοι*»).

Οι τεχνικές αυτές ασκούνται μέσα απ' τη συνδυασμένη χρήση εικόνας και λόγου, που από κοινού παράγουν, υποβάλλουν και ενισχύουν το προβαλλόμενο μήνυμα. Ειδικότερα, ο διαφημιστικός λόγος χαρακτηρίζεται απ' τον προτρεπτικό τόνο, το υποβλητικό περιεχόμενο, την πληθωρική χρήση λέξεων, το στερεότυπο ύφος, την ασάφεια, τη συνθηματολογία, την υπαινικτικότητα, τα λογοπαίγνια κτλ.

Σημαντικό ρόλο στην άσκηση πειθούς διαδραματίζει και η μορφή του διαφημιστικού μηνύματος. Με κριτήριο, λοιπόν, τη μορφή η διαφήμιση διακρίνεται στα εξής είδη:

- μήνυμα που αναπτύσσεται με άμεσο τρόπο,
- αφηγηματικό μήνυμα,
- μήνυμα μονολόγου-διαλόγου,
- μήνυμα που επεξηγεί την εικόνα,
- μήνυμα που στηρίζεται σε τεχνάσματα / ευρήματα,
- μήνυμα που προσφέρει επιχειρήματα.

γ. Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο

Ο επιστημονικός λόγος χρησιμοποιεί κατ' αποκλειστικότητα τη στρατηγική της λογικής, βοηθητικά την τεχνική της αυθεντίας και αποκλείει σχεδόν ολοκληρωτικά τις υπόλοιπες τεχνικές πειθούς. Έχει, λοιπόν, αποδεικτικό, ερμηνευτικό και περιγραφικό χαρακτήρα και διακρίνεται ως προς τη γλώσσα απ' το απρόσωπο ύφος και τη χρήση ειδικής ορολογίας, ως προς το περιεχόμενο απ' την εμπειριστατωμένη και εξαντλητική εξέταση του θέματος και ως προς τη δομή απ' την αυστηρή λογική οργάνωση των ιδεών.

2 | ΕΠΑΓΩΓΙΚΗ – ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

Δύο είναι οι βασικοί τρόποι ανάπτυξης της συλλογιστικής πορείας σε ένα επιχείρημα, σε μια αποδεικτική παράγραφο ή σε ένα αποδεικτικό κείμενο: η *παραγωγική* και η *επαγωγική* μέθοδος.

- **Παραγωγικός** ονομάζεται ο συλλογισμός που ξεκινά από μια γενική και αφηρημένη αρχή (κοινά και αποδεδειγμένα ορθή), για να καταλήξει σ' ένα συγκεκριμένο και ειδικό συμπέρασμα.

Π.χ. (γενικό → ειδικό):

Όλοι οι πλανήτες φωτίζονται από τον ήλιο.

Η γη είναι πλανήτης.

Άρα, η γη φωτίζεται από τον ήλιο.

Π.χ. (προηγείται η δήλωση της κύριας θέσης και ακολουθεί το υλικό της απόδειξής της):

Η θανατική ποινή δεν έχει όση δύναμη παραδειγματισμού της αναγνωρίζεται. Ο άνθρωπος που από φόβο αναγκάζεται να συμμορφωθεί στους κανόνες της πολιτείας είναι αμφίβολο αν θα τηρήσει σταθερή στάση υπακοής. Όταν λείπει ο φόβος –και αυτό συμβαίνει στην περίπτωση που ο δράστης είτε βρεθεί εν βρασμώ ψυχής είτε λάβει μέτρα για την αποφυγή της σύλληψης–, δε θα διστάσει να διαπράξει το έγκλημα. Αλλήλωστε, αυτό επιβεβαιώνει η εμπειρία των χωρών στις οποίες εκτελούνται οι θανατικές καταδίκες, χωρίς όμως να διαπιστώνεται μείωση του ποσοστού εγκληματικότητας.

- **Επαγωγικός** ονομάζεται ο συλλογισμός που ξεκινά από μια ειδική και συγκεκριμένη διαπίστωση, για να καταλήξει σ' ένα γενικό και αφηρημένο συμπέρασμα.

Π.χ. (ειδικό → γενικό):

Το άλογο, το λιοντάρι, η φάλαινα... είναι θηλαστικά.

Το άλογο, το λιοντάρι, η φάλαινα... είναι ζώα.

Άρα, τα θηλαστικά είναι ζώα.

Π.χ. (προηγείται το υλικό της ανάπτυξης και ακολουθεί η δήλωση της κύριας θέσης):

Σ' όλη τη διάρκεια του έτους μάς βομβαρδίζουν ειδήσεις για τις τάσεις της μόδας: τον χειμώνα μάς πλένε τι θα φορεθεί το καλοκαίρι, το καλοκαίρι τι θα φορεθεί τον χειμώνα και πάει λέγοντας. Ας προσέξουμε τη χρήση του ρήματος «θα φορεθεί»: δε μας προτείνει τι να φορέσουμε, αλλά μας υποδεικνύει τι πρέπει να φορέσουμε και πώς πρέπει να το φορέσουμε. Άρα, η επιβολή της μόδας πραγματοποιείται μέσα από δεοντολογικούς κανόνες ολοκληρωτικού χαρακτήρα και οδηγεί στη χειραγώγηση των προσωπικών αισθητικών κριτηρίων.

3 ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η περίληψη* αποτελεί μια απ' τις κύριες μορφές πύκνωσης λόγου, μέσα απ' την οποία επιδιώκεται ο έλεγχος της ικανότητας:

- α. κατανόησης του κειμένου και συνοπτικής απόδοσης των κύριων νοημάτων του,
- β. πληροφόρησης των άλλων σχετικά με το περιεχόμενο του κειμένου,
- γ. διάκρισης του σημαντικού απ' το λιγότερο σημαντικό ή το ασήμαντο τόσο στο περιεχόμενο όσο και στη μορφή του κειμένου,
- δ. παραγωγής ενός καθοδομημένου και συνεκτικού νέου κειμένου.

Η ανταπόκριση σ' όλες αυτές τις παραμέτρους προϋποθέτει μεθοδική εργασία, που διακρίνεται σε τρία βασικά στάδια (προετοιμασία, συγγραφή, έλεγχος) και ορίζεται από ένα σύνολο κανόνων. Ας δούμε τους σημαντικότερους ανάμεσά τους:

α. Προετοιμασία

- Προσεκτική μελέτη του κειμένου και εύρεση του νοηματικού του κέντρου·
- εντοπισμός των κύριων ιδεών κάθε παραγράφου, διάκρισή τους απ' τις δευτερεύουσες ιδέες και επιγραμματική απόδοσή τους με τη μορφή πηλαγιότιτλων·
- κατανόηση του τρόπου οργάνωσης του κειμένου και των νοηματικών σχέσεων που υπάρχουν μεταξύ των ιδεών·
- αναγνώριση του είδους του κειμένου (άρθρο, δοκίμιο, μελέτη κτλ.), ώστε να επιλεγεί η κατάλληλη φράση για την αναφορά στον συγγραφέα του (ο συγγραφέας, ο αρθρογράφος, ο συντάκτης του δημοσιεύματος / του κειμένου κτλ.).

β. Συγγραφή

Ως προς το περιεχόμενο:

- δήλωση του νοηματικού κέντρου του κειμένου στην πρώτη περίοδο της περίληψης («*Θέμα του κειμένου / του άρθρου κτλ., «ο συγγραφέας / ο αρθρογράφος αναπτύσσει το θέμα / πρόβλημα» κτλ.*).
- ακριβής διατύπωση των κύριων ιδεών του κειμένου και όσων από τις δευτερεύουσες είναι απαραίτητες για την εξασφάλιση της νοηματικής πληρότητας της περίληψης·

* Για χαρακτηριστικά παραδείγματα βλ. τις περιλήψεις που προτείνουμε σε όλα τα κείμενα του σχολικού βιβλίου.

- ισορροπημένη και αρμονική απόδοση των ιδεών με κριτήριο όχι μόνο την έκταση που καταλαμβάνουν αλληλά κυρίως το ειδικό βάρος που έχουν στην ανάπτυξη·
- παράλειψη των λιγότερο σημαντικών στοιχείων του κειμένου (π.χ. παρενθετικές ιδέες, παρεκβατικά σχόλια, ημερομηνίες κτλ.)·
- αποφυγή αξιολογικών κρίσεων και χαρακτηρισμών για το κείμενο.

Ως προς τη δομή:

- ιεράρχηση των ιδεών της περίληψης κατ' αντιστοιχία με την ιεράρχηση των ιδεών του κειμένου·
- οργάνωση των ιδεών με σχέσεις λογικής σειράς και στενή σύνδεση των νοημάτων τους·
- επιλογή των κατάλληλων διαρθρωτικών λέξεων, για να φανούν οι νοηματικές σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ των ιδεών του κειμένου·
- αποφυγή της φορτικής χρήσης συνδετικών λέξεων και τυποποιημένων μεταβατικών φράσεων («ο συγγραφέας υποστηρίζει», «ακόμη, ισχυρίζεται», «επίσης, επισημαίνει» κτλ.)·
- αποφυγή του χωρισμού της περίληψης σε παραγράφους ή χωρισμός μόνο* όταν το κείμενο οργανώνεται σε ορατές νοηματικές ενότητες.

Ως προς τη γλώσσα:

- προσαρμογή του ύφους γραφής στις επικοινωνιακές ανάγκες της δοσμένης περίπτωσης (π.χ. πληροφόρηση κάποιου, συζήτηση στην τάξη κτλ.)·
- αποφυγή της αυτούσιας μεταφοράς λέξεων και φράσεων του κειμένου στην περίληψη·
- αποφυγή των περιφραστικών διατυπώσεων·
- διατύπωση των ιδεών με ακριβή, απλό και σαφή τρόπο.

γ. Έλεγχος

- Τελική εξέταση του περιεχομένου, της μορφής και της δομής της περίληψης·
- καταμέτρηση λέξεων.

* Ούτε όμως και στην περίπτωση αυτή είναι αναγκαία ή υποχρεωτική η παραγραφοποίηση της περίληψης.

4 | Ο ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ Ο ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΛΟΓΟΥ ΣΕ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κύρια αποστολή του προλόγου είναι η δήλωση του θέματος και της θέσης και η προσέληψη του ενδιαφέροντος του αναγνώστη και κύρια αποστολή του επιλόγου είναι η εμπλουτισμένη με τα νέα στοιχεία που προέκυψαν επαναδιατύπωση της θέσης. Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη τις βασικές αυτές λειτουργίες του προλόγου και του επιλόγου, μπορούμε να επιλέξουμε διάφορους τρόπους για την εισαγωγή και το κλείσιμο του κειμένου. Έτσι:

- ο πρόλογος μπορεί να περιέχει α) μια ερώτηση, β) ένα γεγονός, μια είδηση, γ) μια αντίθεση, δ) τη διασάφηση λέξεων-όρων και ε) μια διαπίστωση,
- ο επίλογος μπορεί να περιέχει α) τα κύρια συμπεράσματα της ανάπτυξης, β) προτάσεις-λήψεις και γ) ερωτήσεις.

Κοντά, βέβαια, σ' αυτούς τους τρόπους υπάρχουν ή μπορούν να εφευρεθούν και πολλοί άλλοι, όμως σε κάθε περίπτωση πρέπει να είναι προσαρμοσμένοι στα γνωρίσματα του επικοινωνιακού πλαισίου και του κειμενικού είδους της παραγωγής λόγου. Για παράδειγμα, διαφορετικά θα διατυπωθεί μια ερώτηση στον πρόλογο ενός δοκιμίου και διαφορετικά στον πρόλογο μιας συζήτησης που διεξάγεται στην τάξη. Αυτό σημαίνει ότι το επικοινωνιακό πλαίσιο και το κειμενικό είδος επιβάλλουν την ανάγκη χρήσης της κατάλληλης γλωσσικής ποικιλίας και του κατάλληλου ύφους.

Αξίζει λοιπόν να εξετάσουμε μερικά απ' τα βασικά γνωρίσματα των κυριότερων κειμενικών ειδών*, που ζητούνται στην παραγωγή λόγου:

α. Δοκίμιο

Υπάρχουν δύο βασικά είδη δοκιμίου: το δοκίμιο πειθούς (: αποδεικτικό δοκίμιο) και το δοκίμιο στοχασμού (: στοχαστικό δοκίμιο). Και τα δύο περιέχουν κρίσεις και απόψεις γύρω από θέματα ευρύτερου ενδιαφέροντος και ως κύριο γνώρισμα έχουν τη φροντίδα του λόγου. Η διαφορά τους βρίσκεται στην επιδίωξη και τη σκοπιά της ανάπτυξης, στο ύφος γραφής και την οργάνωση των ιδεών.

– **Δοκίμιο πειθούς.** Επιδίωξη του συγγραφέα είναι η πειθώ και η υλοποίησή της γίνεται από αντικειμενική σκοπιά και με τη χρήση λογικών κυρίως μέσων πειθούς.

Οι ιδέες οργανώνονται με λογική σειρά και βάσει κάποιου λογικού σχεδίου: στην

* Για χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων κειμενικών ειδών βλ. τις απαντήσεις που προτείνουμε στην «Παραγωγή Λόγου» του σχολικού βιβλίου.

αρχή (πρόλογος) δηλώνεται το θέμα και η θέση, ακολούθως (κύριο μέρος) προσκομίζονται τα αποδεικτικά στοιχεία, δηλαδή τα επιχειρήματα και τα τεκμήρια, που επιβεβαιώνουν την ορθότητα της κύριας θέσης και στο τέλος (επίλογος) διατυπώνονται τα συμπεράσματα. Το ύφος γραφής είναι φροντισμένο και επίσημο, όχι όμως απρόσωπο, αυστηρό και ουδέτερο, πράγμα που σημαίνει πως διατηρεί και ορισμένα στοιχεία προσωπικού λόγου. Οι λέξεις χρησιμοποιούνται με την κυριολεκτική τους σημασία αλλή δε είναι σπάνια και η μεταφορική τους χρήση. Για λόγους αντικειμενικότητας η ανάπτυξη γίνεται σε γ' πρόσωπο, χωρίς όμως να αποκλείεται και η διατύπωση προσωπικών σκέψεων.

- **Δοκίμιο στοχασμού.** Πρόθεση του συγγραφέα είναι η ελεύθερη έκφραση των απόψεών του γύρω από το θέμα που τον απασχολεί και σε δεύτερο βαθμό η πειθώ. Η ανάπτυξη γίνεται από υποκειμενική κυρίως σκοπιά και με τη χρήση όχι μόνο λογικών αλλή και συναισθηματικών μέσων πειθούς. Οι ιδέες είναι χαλαρά οργανωμένες, αλλή δε λείπει ο λογικός ειρμός και η εσωτερική σύνδεση των νοημάτων. Το ύφος είναι κατά κύριο λόγο προσωπικό και σε αρκετά σημεία μπορεί να γίνεται μεταφορική χρήση των λέξεων.

β. Εισήγηση / Ομιλία

Το κείμενο που ζητείται αποτελεί τη γραπτή μορφή ενός λόγου που εκφωνείται σε κάποια εκδήλωση ενώπιον κοινού. Βασικό γνώρισμα είναι η εναρκτήρια προσφώνηση (π.χ. «αγαπητοί συμμαθητές», «αξιότιμοι κύριοι, -ες» κτλ.) και η καταληκτική έκφραση ευχαριστίας (π.χ. «σας ευχαριστώ»). Το θέμα και η θέση δηλώνονται στον πρόλογο, ακολουθεί η στήριξη της κατευθυντήριας ιδέας και στο τέλος διατυπώνονται τα συμπεράσματα ή μια γενική πρόταση-λήψη. Η επιλογή των μέσων πειθούς (επίκληση στη λογική, πρόκληση συναισθημάτων κτλ.) και της γλωσσικής ποικιλίας (απλός ή επίσημος λόγος) γίνεται με κριτήριο το θέμα του λόγου και το ακροατήριο. Πάντως, είναι προτιμότερη η συνδυασμένη χρήση διάφορων τεχνικών πειθούς και η εξασφάλιση της ζωντάνιας και της αμεσότητας του λόγου*, ώστε να κεντριστεί και να διατηρηθεί αμείωτο το ενδιαφέρον του (υποτιθέμενου) ακροατηρίου.

* Η αμεσότητα και η ζωντάνια μπορούν να επιτευχθούν με τη χρήση ρητορικών ερωτήσεων και θαυμαστικών διατυπώσεων, τον παιγνιώδη-χιουμοριστικό – ειρωνικό – δραματικό τόνο, την εναλλαγή προσώπων (α' ενικό ή πληθυντικό, β' πληθυντικό, γ' ενικό ή πληθυντικό), τη χρήση εκφραστικών μέσων (παρομοίωση, μεταφορά κτλ.), γλωσσικών σχημάτων (επανάληψη, ασύνδετο κτλ.), λέξεων του προφορικού λόγου κτλ., αλλή σε κάθε περίπτωση πρέπει να αποφεύγονται η υπερβολή και η κατάχρηση.

γ. Άρθρο

Ανήκει στο γραμματειακό είδος του δημοσιογραφικού λόγου. Τα κύρια προσδιοριστικά γνωρίσματά του είναι ο τίτλος, η αφορμηση από ένα γεγονός της επικαιρότητας και η διατύπωση των γενικότερων απόψεων και κρίσεων γύρω απ' το ζήτημα που εξετάζεται. Το θέμα και η θέση δηλώνονται στον πρόλογο, ακολουθεί η στήριξη της κατευθυντήριας ιδέας και στο τέλος διατυπώνονται τα συμπεράσματα ή μια γενική πρόταση-λήυση. Η γλωσσική ποικιλία και το ύφος εξαρτώνται από το θέμα της ανάπτυξης, την οπτική γωνία της προσέγγισής του και το επίπεδο του αναγνωστικού κοινού. Σε κάθε περίπτωση όμως είναι προτιμότερο ο λόγος να χαρακτηρίζεται από ζωντάνια και αμεσότητα*, ώστε να κεντριστεί και να διατηρηθεί αμείωτο το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

δ. Επιστολή

Κύρια γνωρίσματά της είναι η δήλωση του τόπου και του χρόνου της σύνταξης, η εναρκτήρια προσφώνηση και ο καταληκτικός χαιρετισμός ή επιφώνηση**. Στην πρώτη παράγραφο συνήθως δηλώνεται το θέμα, η αφορμή και ο σκοπός της επιστολής. Η γλωσσική ποικιλία, το ύφος γραφής, το είδος της προσφώνησης και του χαιρετισμού / επιφώνησης και ο τρόπος της ανάπτυξης εξαρτώνται α) απ' το θέμα και τον σκοπό της επιστολής και β) απ' τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στον αποστολέα και τον παραλήπτη της.

ε. Συζήτηση

Το κείμενο που ζητείται αποτελεί τη γραπτή μεταφορά των απόψεων που θα διατύπωνε ο μαθητής σε μια υποτιθέμενη συζήτηση με τους συμμαθητές του στην τάξη, με τους γονείς του στο σπίτι κτλ. Ο τρόπος ανάπτυξης και το ύφος γραφής εξαρτώνται απ' το επικοινωνιακό πλαίσιο της συζήτησης (θέμα, πρόσωπα, χώρος κτλ.), αλλιώς, όποιο και αν είναι αυτό το πλαίσιο, ο λόγος πρέπει να έχει κάποια κοινά στοιχεία (χωρίς, βέβαια, να ταυτίζεται) με την κατάλληλη για την περίπτωση προφορική ομιλία. Έτσι, καλό είναι να προτιμάται ο μικροπερίοδος λόγος, η παρατακτική σύνταξη, η χρήση απλού λεξιλογίου, οι ερωτηματικές διατυπώσεις κτλ.

* Βλ. την προηγούμενη υποσημείωση.

** Στις τυπικές επιστολές η επιφώνηση ακολουθείται απ' το ονοματεπώνυμο και την υπογραφή του αποστολέα, αλλιώς αυτό πρέπει **οπωσδήποτε** να αποφευχθεί στο κείμενο παραγωγής λόγου των εξετάσεων.

5 | ΑΦΗΓΗΣΗ

Αφήγηση είναι η με τον λόγο αναπαράσταση πραγματικών ή πηλασματικών γεγονότων. Φορέας αυτής της αναπαράστασης είναι ο *αφηγητής*, πρόσωπο δημιουργημένο απ' τον συγγραφέα, στο οποίο παραχωρείται ο λόγος, για να οργανώσει το υλικό της αφήγησης, να φωτίσει ή να αποκρύψει τις σκέψεις των προσώπων, να επιλέξει ανάμεσα στον ευθύ και τον πλάγιο λόγο, στη χρονολογική τάξη και τις ανατροπές της κτλ. Δύο είναι οι κυριότεροι τύποι αφηγητών:

- α. *Ο παντογνώστης αφηγητής*: στέκεται έξω απ' το αφηγηματικό υλικό και δε συμμετέχει στη δράση, δημιουργώντας την εντύπωση πως γνωρίζει τα πάντα σε σχέση με τα πρόσωπα και τις σκέψεις τους, τα γεγονότα και την εξέλιξή τους. Η αφήγηση γίνεται σε γ' πρόσωπο (τριοπρόσωπη αφήγηση) και από άποψη αφηγηματικής τεχνικής ονομάζεται *διήγηση*.
- β. *Ο πρωταγωνιστής αφηγητής*: εντάσσεται στο αφηγηματικό υλικό και συμμετέχει στη δράση, αποδίδοντας τα γεγονότα απ' την οπτική του γωνία. Η αφήγηση γίνεται σε α' πρόσωπο (πρωτοπρόσωπη αφήγηση) και από άποψη αφηγηματικής τεχνικής ονομάζεται *μίμηση*.

– Ο χρόνος της αφήγησης

Μια που η αφήγηση αποτελεί εξιστόρηση γεγονότων που έχουν συμβεί, οι συνηθέστεροι χρόνοι της είναι οι *ιστορικοί* (παρατατικός, αόριστος). Για λόγους όμως παραστατικότητας και ζωντάνιας χρησιμοποιείται με αρκετή συχνότητα και ο *ενεστώτας*, που παρουσιάζει τα γεγονότα σαν να συμβαίνουν τώρα.

– Η τάξη του αφηγηματικού χρόνου

Σπάνια τα γεγονότα της αφήγησης παρουσιάζονται με τη φυσική σειρά της διαδοχής τους και στην περίπτωση μιας τέτοιας παρουσίασης εφαρμόζεται η *τεχνική της γραμμικής αφήγησης*. Συνηθέστερα, η σειρά των γεγονότων παραβιάζεται με την αναφορά σε συμβάντα που έγιναν σε προηγούμενο ή κατοπινό χρόνο σε σχέση με το αφηγηματικό παρόν. Πρόκειται για τις λεγόμενες *αναχρονίες*, που χωρίζονται σε δύο κατηγορίες:

- α. *τις αναδρομικές αφηγήσεις ή αναδρομές*: αφήγηση προγενέστερων γεγονότων,
- β. *τις πρόδρομες αφηγήσεις ή προλήψεις*: αφήγηση μεταγενέστερων γεγονότων.

– Η διάρκεια του αφηγηματικού χρόνου

Τις πιο πολλές φορές ο χρόνος της αφήγησης δεν έχει τη διάρκεια του χρόνου της ιστορίας (*ανισοχρονία*). Προκειμένου να διατηρηθεί το ενδιαφέρον του αναγνώστη και να εξασφαλιστεί η ισορροπία του αφηγηματικού υλικού άλλα γεγονότα παρουσιάζονται αναλυτικότερα (επιβράδυνση), άλλα συνοπτικότερα (σύνοψη) και άλλα παραλείπονται (αφηγηματικό άλμα ή κενό). Μόνο στα διαλογικά μέρη (σκηνές) υπάρχει ταύτιση στη διάρκεια του αφηγηματικού και του ιστορικού χρόνου (*ισοχρονία*).

6 | ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΚΑΙ ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΠΟΙΗΣΗ

Ανάμεσα στην παλιότερη και τη νεότερη ποιητική δημιουργία υπάρχουν άλληλοτε περισσότερο και άλληλοτε λιγότερο ορατά στοιχεία διαφοροποίησης, απ' τα οποία προκύπτει η βασική διάκριση ανάμεσα στην **παραδοσιακή** ή **κλασική** και τη **μοντέρνα** ή **νεότερη** ποίηση. Το πέρασμα απ' τη μια στην άλλη τοποθετείται χρονικά στην περίοδο μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και ειδικότερα στα ποιητικά πράγματα της χώρας μας ως ορόσημο αναγνωρίζεται η ποιητική συλλογή *Στροφή* (1931) του Γ. Σεφέρη.

Οι κύριες διαφορές μεταξύ παραδοσιακής και μοντέρνας ποίησης μπορούν να διακριθούν σε δύο κύριες κατηγορίες:

- Στο επίπεδο του *νοήματος* (*εσωτερικά χαρακτηριστικά*): Η παραδοσιακή ποίηση χαρακτηρίζεται από λογική οργάνωση και εκ πρώτης όψεως έχει βατό και σαφή λόγο, ενώ στη νεότερη ποίηση είναι σαν να παρακολουθούμε το ποίημα τη στιγμή της δημιουργίας του, ο λόγος του είναι σε κάποιο βαθμό υπαινικτικός, συνειρμικός και κρυπτικός και γι' αυτό η κατανόσή του προϋποθέτει την κινητοποίηση της δημιουργικής φαντασίας του αναγνώστη.
- Στο επίπεδο της *εκφοράς* (*εξωτερικά-μορφικά χαρακτηριστικά*): Το μέτρο, η ομοιοκαταληξία και οι ομοιόμορφες ως προς τον αριθμό των στίχων στροφές της παραδοσιακής ποίησης εγκαταλείπονται απ' τη νεότερη ποίηση και κυριαρχεί ο ελεύθερος στίχος, που μπορεί εξωτερικά να μοιάζει με τον πεζό λόγο, αλλά χάρη στην ηχητική οργάνωσή του διατηρεί τον εσωτερικό ρυθμό.

7 | ΔΟΚΙΜΙΟ

Δοκίμιο ονομάζεται το γραμματειακό είδος που βρίσκεται στο μέσο του επιστημονικού, λογοτεχνικού και ρητορικού λόγου, περιέχει τις ιδεολογικές απόψεις του συγγραφέα γύρω από ζητήματα ευρύτερου ή ειδικότερου ενδιαφέροντος και αποβλέπει είτε στην πειθώ και την πληροφόρηση είτε στην ελεύθερη έκφραση και την τέρψη.

Υπάρχουν δύο είδη δοκιμίου: το *αποδεικτικό* ή *δοκίμιο πειθούς* και το *στοχαστικό* ή *δοκίμιο στοχασμού*.

- Το **αποδεικτικό δοκίμιο** διακρίνεται από α) την προσπάθεια αντικειμενικής εξέτασης του θέματος, β) την επιδίωξη πληροφόρησης και πειθούς, γ) την αναφορική κυρίως λειτουργία της γλώσσας (κυριολεκτική χρήση των λέξεων), δ) το επίσημο ύφος με ορισμένα στοιχεία προσωπικού λόγου, ε) τη λογική οργάνωση των ιδεών (*πρόλογος*: δήλωση θέματος και θέσης, *κύριο μέρος*: προσκόμιση του αποδεικτικού υλικού, *επίλογος*: διατύπωση του συμπεράσματος).
- Το **στοχαστικό δοκίμιο** διακρίνεται από α) την υποκειμενική εξέταση του θέματος, β) την επιδίωξη ελεύθερης έκφρασης των ιδεών ή τέρψης, γ) τη συχνή ποιητική λειτουργία της γλώσσας (μεταφορική χρήση των λέξεων), δ) το προσωπικό ύφος γραφής, ε) τη συνειρμική και ελεύθερη ανάπτυξη των ιδεών.

Δοκίμιο και λογοτεχνία

Το στοχαστικό δοκίμιο φέρει αρκετά γνωρίσματα του λογοτεχνικού λόγου. Για την επισήμανσή τους βλ. παραπάνω (στοχαστικό δοκίμιο).

8 | ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ

Επίθετο είναι η κλιτή λέξη που συνοδεύει συνήθως ένα ουσιαστικό και φανερώνει ποιότητα ή ιδιότητα. Η ποιότητα ή η ιδιότητα παρουσιάζει διαβαθμίσεις και δηλώνεται με τρεις διαφορετικούς βαθμούς. Οι βαθμοί του επιθέτου είναι: ο *θετικός*, ο *συγκριτικός* και ο *υπερθετικός*.

Ο **θετικός** είναι ο πρώτος βαθμός του επιθέτου από τον οποίο σχηματίζονται, με τις κατάλληλες καταλήξεις, ο συγκριτικός και ο υπερθετικός. Οι καταλήξεις του θετικού είναι:

-ος, -η, -ο (*σοφός, σοφή, σοφό*)

-ος, -α, -ο (*ωραίος, ωραία, ωραίο*)

-υς, -α, -υ (*βαρύς, βαριά, βαρύ*)

-ης, -ης, -ες (*επιεικής, επιεικής, επιεικές*)

Ο **συγκριτικός** δηλώνει σύγκριση. Οι καταλήξεις με τις οποίες σχηματίζεται είναι:

-ότερος, -ότερη, -ότερο (*σοφότερος, σοφότερη, σοφότερο / ωραιότερος, ωραιότερη, ωραιότερο*)

-ύτερος, -ύτερη, -ύτερο (*βαρύτερος, βαρύτερη, βαρύτερο*)

-έστερος, -έστερη, -έστερο (*επιεικέστερος, επιεικέστερη, επιεικέστερο*)

ή περιφραστικά με το επίρρημα **πιο** και τον θετικό βαθμό (*πιο σοφός / πιο ωραίος / πιο βαρύς / πιο επιεικής*)

Ο **υπερθετικός** δηλώνει ποιότητα ή ιδιότητα στον ανώτατο βαθμό. Οι καταλήξεις με τις οποίες σχηματίζεται είναι:

-ότατος, -ότατη, -ότατο (*σοφότατος, σοφότατη, σοφότατο / ωραιότατος, ωραιότατη, ωραιότατο*)

-ύτατος, -ύτατη, -ύτατο (*βαρύτατος, βαρύτατη, βαρύτατο*)

-έστατος, -έστατη, -έστατο (*επιεικέστατος, επιεικέστατη, επιεικέστατο*)

ή περιφραστικά με το επίρρημα **πολύ** (ή **πάρα πολύ** ή **πολύ πολύ**) και τον θετικό βαθμό του επιθέτου (*πολύ σοφός / πολύ ωραίος / πολύ βαρύς / πολύ επιεικής*) ή από τον συγκριτικό με άρθρο (*ο ωραιότερος / ο πιο ωραίος*)

Ο συγκριτικός και ο υπερθετικός βαθμός λέγονται **παραθετικά** του επιθέτου.

Ανώμαλα παραθετικά

Μερικά επίθετα σχηματίζουν ανώμαλα τα παραθετικά τους. Π.χ.:

καλός, καλύτερος, άριστος

κακός, χειρότερος, χείριστος

μεγάλος, μεγαλύτερος, μέγιστος

μικρός, μικρότερος, ελάχιστος

λίγος, λιγότερος, ελάχιστος
πολύς, περισσότερος, πλείστος
απλός, απλούστερος, απλούστατος
γέρος, γεροντότερος, –

Ελλειπτικά παραθετικά

Υπάρχουν επίθετα που απαντούν μόνο στον συγκριτικό βαθμό (*προτιμότερος, προγενέστερος, μεταγενέστερος*), ενώ άλλα (κυρίως λόγια) μόνο στον υπερθετικό (*φίλητος, ύψιστος, ύπατος*). Επιπλέον, κάποια επίθετα υπερθετικού βαθμού χρησιμοποιούνται ως τιμητικοί τίτλοι (*Αιδεσιμότητος, Εκκλημηρότατος, Εξοχότητος, Μακαριότητος, Μεγαλειότητος, Παναγιότητος, Σεβασμιότητος* κτλ.).

Επίθετα μόνο θετικού βαθμού

Ορισμένα επίθετα, ωστόσο, δε σχηματίζουν παραθετικά, γιατί η ιδιότητα που φανερώνουν δεν παρουσιάζει διαβαθμίσεις. Αυτά είναι όσα σημαίνουν:

- τόπο (*θαλασσινός, στεριανός, βουνίσσιος*),
- χρόνο (*χτεσινός, σημερινός, πρωινός, χειμωνιάτικος*),
- ύλη (*ξύλινος, χάρτινος, χρυσός*),
- καταγωγή ή συγγένεια (*ελληνικός, πατρικός, προγονικός*),
- κατάσταση που δεν αλλιάζει (*νεκρός, θνητός*).

Τέλος, δε σχηματίζουν παραθετικά μερικά σύνθετα επίθετα με πρώτο συνθετικό το στερητικό α- (*άψυχος, άκακος, άθάνατος*) καθώς και επίθετα που δηλώνουν ιδιότητα στον ανώτατο βαθμό (*πάνσοφος*).

Παραθετικά επιρρημάτων

Εκτός από τα επίθετα, παραθετικά σχηματίζουν και τα επιρρήματα που προέρχονται από επίθετα. Στον θετικό βαθμό έχουν κατάληξη:

- α, αν προέρχονται από επίθετα σε -ος (*ακριβός → ακριβά*)
- ιά, αν προέρχονται από επίθετα σε -ύς (*βαθύς → βαθιά*)
- ως, αν προέρχονται από επίθετα σε -ης (*ακριβής → ακριβώς*)

Από τα επίθετα σε -ος σχηματίζονται επιρρήματα και σε -ως (*καλός → καλά* αλλά και *καλώς, απλός → απλά* αλλά και *απλώς*, συχνά με διαφορά στη σημασία τους).

Τα επιρρήματα σχηματίζουν τον συγκριτικό και τον υπερθετικό βαθμό όπως και τα επίθετα, πάλι με την κατάληξη -α (*ωραία, ωραιότερα, ωραιότατα*) ή περιφραστικά με: **πιο** + θετικό βαθμό και **πολύ** (ή **πάρα πολύ**) + θετικό βαθμό αντίστοιχα (*πιο ωραία, πολύ ωραία*).

1. ΕΝΤΓΚΑΡ ΜΟΡΕΝ

Μέσα στη Νύχτα του Αιώνα

Αφήνοντας τον Εικοστό Αιώνα

■ Λεξιλογική επεξεργασία

γίνεσθαι: προοδευτική κίνηση, εξέλιξη· **αμετάκλητα:** οριστικά· **προοίμιο:** αρχή, εισαγωγή· **οδεύω:** βαδίζω· **επιτευκτός:** πραγματοποιήσιμος, εφικτός· **ιμπεριαλισμός:** η επεκτατική πολιτική που ασκείται με τη χρήση ή την απειλή στρατιωτικής βίας· **κατακεραυνώνω:** (μτφ.) αποδοκιμάζω με έντονο τρόπο· **σταλινισμός:** το σύνολο των θεωριών και των μεθόδων που εφαρμόστηκαν στη Σοβιετική Ένωση απ' τον Στάλιν και συγκροτούν έναν αυταρχικό και ολοκληρωτικό τρόπο άσκησης της εξουσίας.

■ Θέμα και θέση (κατευθυντήρια ιδέα)

Θέμα του κειμένου είναι η γνώση που κατέκτησε η ανθρωπότητα για την ταυτότητα, την προέλευση, την πορεία και τον σκοπό της («*Ποιοι είμαστε; Από πού ερχόμαστε; Πού πηγαίνουμε;*») και θέση του συγγραφέα η διαπίστωση πως παρά τις επιστημονικές απαντήσεις που δόθηκαν η γνώση αυτή έχει σχετικό χαρακτήρα και δημιουργεί συνεχώς νέες απορίες («*Έχουμε όλο και πιο βέβαιες... από τις απαντήσεις στις οποίες απαντούν;*»).

■ Ανάληψη

Η γνώση που κατακτήθηκε απ' την επιστήμη δεν μπορεί, σύμφωνα με τον συγγραφέα, να προσφέρει ολοκληρωμένες απαντήσεις για την προέλευση και την πορεία της ανθρωπότητας. Έτσι, οι απαντήσεις που δόθηκαν περιέχουν έναν σχετικό βαθμό γνώσης και πυροδοτούν νέα ερωτήματα, που αναζητούν νέες απαντήσεις.

Βέβαια, διαθέτουμε πληροφορίες που αφορούν τη θέση μας στο σύμπαν, τα βιολογικά γνωρίσματα του είδους μας και την ιστορική μας πορεία (1η§), έστω και αν κάποιες ανάμεσά τους έχουν μειώσει την πίστη που τρέφαμε στη σπουδαιότητά μας. Η διαπίστωση αυτή αναφέρεται στην αντικατάσταση κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα του γεωκεντρικού συστήματος, που εισηγήθηκε ο Κοπέρνικος, απ' το ηλιοκεντρικό σύστημα, που εισηγήθηκε ο Γαλιλαίος. Το πρώτο έθετε τη γη στο επίκεντρο του σύμπαντος, άρα ενέπνεε στον άνθρωπο ένα αίσθημα παντοδυναμίας,

που άρχισε σιγά σιγά να ξεθωριάζει, όταν έγινε με τη βοήθεια του δεύτερου συστήματος κατανοητό πως η γη δεν είναι τίποτε άλλο από «*μια μικρή σβούρα που γυρνά στη μέση του ουρανού*» γύρω απ' τον ήλιο, ο οποίος δεν είναι τίποτε άλλο από «*ένα μικροσκοπικό άστρο χαμένο ανάμεσα σε δισεκατομμύρια άστρα*» (2η§).

Απ' την άλλη, νέες απορίες γεννιούνται και με τη σειρά τους δημιουργούν νέα ερωτήματα σχετικά με:

- α. την ταυτότητά μας, και ειδικότερα τον χώρο στον οποίο ζούμε, το νόημα της ζωής, τη σχέση της φύσης και του πολιτισμού μας, τη ζωική και την ανθρώπινη υπόστασή μας, τη λογική και την τρέλλα (3η§),
- β. την ιστορική μας πορεία, και ειδικότερα τη διαμόρφωση των κρατών, τους νόμους της ιστορικής εξέλιξης και τον πιθανό προορισμό της (4η§),
- γ. τα σημαντικά συμβάντα του 20ού αιώνα, και ειδικότερα τους δύο παγκόσμιους πολέμους που τον σημάδεψαν και το ενδεχόμενο ενός τρίτου, τη σύγκρουση των ιδεολογιών και των κοινωνικών-οικονομικών συστημάτων, το αληθινό νόημα του ιμπεριαλισμού, του καπιταλισμού, του φασισμού και του σταλινισμού (5η§-6η§),
- δ. την πρόοδο της τεχνολογίας και της επιστήμης, και ειδικότερα την ανάπτυξη των μέσων επικοινωνίας, την προώθηση των θετικών και των θεωρητικών επιστημών και το αν η ανάπτυξη όλων αυτών οδηγεί στη διαφώτιση ή στον αποπροσανατολισμό μας (7η§ - 4η§),
- ε. την κατανόηση της πραγματικότητας από τον άνθρωπο, και ειδικότερα το αν είμαστε σε θέση να αντιλαμβανόμαστε λιγότερο ή περισσότερο αντικειμενικά τα πράγματα απ' ό,τι σε παλαιότερες εποχές.

Οι απορίες αυτές καθλιεργούν το αίσθημα της δυσπιστίας απέναντι σε κάθε βεβαιότητα και οδηγούν τον συγγραφέα στην επισήμανση της άγνοιας που χαρακτηρίζει τον σύγχρονο άνθρωπο (9η§).

■ Πλησιότιτοι

1η§: Τα ερωτήματα γύρω απ' την ύπαρξη του ανθρώπου και οι απαντήσεις που δόθηκαν απ' την επιστήμη.

2η§: Η θέση του ανθρώπου στο σύμπαν και η αμφισβήτηση της παντοδυναμίας του.

3η§: Διατύπωση νέων ερωτημάτων για την ύπαρξη του ανθρώπου.

4η§: Προβληματισμός για την ιστορική εξέλιξη της ανθρωπότητας.

5η§: Η μνήμη των παγκόσμιων πολεμικών αναμετρήσεων.

6η§: Η γνώση των πολιτικών / ιδεολογικών εξελίξεων του 20ού αιώνα.

7η§: Η επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος.

8ης: Διαφώτιση και αποπροσανατολισμός: τα αντιφατικά αποτελέσματα της επιστημονικής / τεχνολογικής προόδου.

9ης: Ο μειωμένος βαθμός κατανόησης της πραγματικότητας.

■ **Νοηματικές ενότητες**

α. «*Ποιοι είμαστε; Από πού... στις οποίες απαντούν;*»: Τα κείρια ερωτήματα για τον άνθρωπο και οι ανεπαρκείς απαντήσεις τους.

β. «*Βρισκόμαστε σ' ένα σύμπαν... τη μοίρα μας, τη σπουδαιότητά μας*»: Η επιστημονική κατάκτηση της γνώσης.

γ. «*Ξέρουμε από πού έρχεται... 1938, 1939 οι πρόγονοί μας;*»: Διατύπωση νέων ερωτημάτων και έκφραση νέων αποριών.

δ. «*Αυτό ακριβώς μας συμβαίνει: να μην ξέρουμε τι μας συμβαίνει*»: Η ανθρώπινη άγνοια.

■ **Συλλογιστική πορεία**

Η ανάπτυξη των ιδεών ακολουθεί *παραγωγική* συλλογιστική πορεία (γενικό → ειδικό), αφού προηγείται η δήλωση της κύριας θέσης και ακολουθούν η ανάπτυξη και η απόδειξή της: στην αρχή εκφράζεται η αμφιβολία για τη γνώση που κατακτήθηκε και στη συνέχεια παρουσιάζεται το περιεχόμενο αυτής της γνώσης και διατυπώνονται απορίες και ερωτήματα που επιβεβαιώνουν την αρχική αμφιβολία.

■ **Περίληψη**

Παρά τη γνώση που κατακτήθηκε γύρω από θέματα που αφορούν την ανθρώπινη ύπαρξη, νέοι προβληματισμοί, κατά τον συγγραφέα, δημιουργούνται. Δόθηκαν λοιπόν απαντήσεις για τη θέση του ανθρώπου στο σύμπαν, τα βιολογικά γνωρίσματα και την ιστορική του πορεία, έστω και αν κάποιες μείωσαν την πίστη στην παντοδυναμία του. Ωστόσο, τα ερωτήματα για την ύπαρξη του κόσμου και του ανθρώπου δεν απαντήθηκαν ικανοποιητικά και εκφράζονται απορίες σχετικά με την ιστορική πορεία, τη μνήμη των παγκόσμιων πολέμων, τις πολιτικές και ιδεολογικές εξελίξεις του 20ού αιώνα, τη συμβολή της επιστημονικοτεχνικής προόδου στη διαφώτιση του ανθρώπου ή την ευθύνη της για τον αποπροσανατολισμό του και τον βαθμό κατανόησης της πραγματικότητας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

■ **Ανάγνωση – Κατανόηση του κειμένου**

- 1 Ποια ερωτήματα απασχολούν τον συγγραφέα για τη θέση του ανθρώπου μέσα στο σύμπαν και για την πορεία του ανθρώπινου πολιτισμού σήμερα;

Σύμφωνα με τον συγγραφέα, η γνώση που κατακτήθηκε γύρω απ' τη θέση του ανθρώπου στο σύμπαν και την πορεία του πολιτισμού είναι ανεπαρκής να προσφέρει ολοκληρωμένες απαντήσεις και αντί για βεβαιότητες δημιουργεί νέα ερωτήματα και πυροδοτεί νέες αμφιβολίες. Έτσι, εκφράζεται προβληματισμός για την αξία της ανθρώπινης ύπαρξης μέσα σε ένα σύμπαν, στο οποίο η γη κατέχει περιφερειακή και όχι κεντρική θέση και διατυπώνονται απορίες σχετικά με την ολοκλήρωση, την αποτυχία ή την περαιτέρω εξέλιξη της ανθρωπότητας στη νέα χιλιετία, τη συνέχιση της μέχρι τώρα προόδου ή την τελική καταστροφή.

- 2 Ο συγγραφέας στο τέλος του κειμένου διαπιστώνει ότι αυτό που μας συμβαίνει είναι να μην ξέρουμε τι μας συμβαίνει. Πού αποδίδει αυτή τη σύγχυση; Να απαντήσεις με βάση τις τρεις τελευταίες παραγράφους του κειμένου.

Πίσω από κάθε σημαντική εξέλιξη κρύβονται, σύμφωνα με τον συγγραφέα, απειλές και κίνδυνοι. Η ανάπτυξη λοιπόν των μέσων ενημέρωσης και επικοινωνίας και η πρόοδος της επιστημονικής γνώσης μπορεί να συνέβαλαν στην απαίτηση του ανθρώπου από τα προβλήματα και τους μύθους του παρελθόντος, αλλά την ίδια στιγμή γέννησαν νέα προβλήματα και μύθους. Η ανθρώπινη σκέψη στέκεται συνήθως στην ωφέλιμη διάσταση, που μπορεί εύκολα να γίνει κατανοητή σε σύγκριση με ό,τι πρωτύτερα επικρατούσε, και δυσκολεύεται να αναγνωρίσει την αρνητική διάσταση, που μπορεί και να μην έχει εκδηλωθεί ακόμη με ορατό τρόπο. Το πρόβλημα μεγαλώνει κάτω απ' την επίδραση των μέσων ενημέρωσης, που δημιουργούν την κυρίαρχη αντίληψη για τα πράγματα και επηρεάζουν τον τρόπο ερμηνείας και κατανόησης των εξελίξεων. Έτσι, το ανθρώπινο πνεύμα αγκιστρώνεται σε ορισμένες βεβαιότητες, που επιτείνουν τη σύγχυση και εμποδίζουν την αντικειμενική σύλληψη της πραγματικότητας.

■ **Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου**

- 1 Να παρατηρήσεις τον τονισμό των μονοσύλλαβων και δισύλλαβων λέξεων στις ερω-

τηματικές προτάσεις του κειμένου. Να προσέξεις πότε τονίζονται και πότε δεν τονίζονται και να τις χρησιμοποιήσεις σε ερωτηματικές προτάσεις με τις οποίες θα εκφράσεις τις αμφιβολίες σου σχετικά με την πορεία του ανθρώπινου πολιτισμού σήμερα.

Οι μονοσύλλαβοι τύποι των ερωτηματικών αντωνυμιών (ποιος, τι κτλ.) δεν τονίζονται («Ποιοι είμαστε;», «Ξέρουμε σε τι υπακούει η ιστορία;»). Αντίθετα, τα ερωτηματικά επιρρήματα πού και πώς τονίζονται πάντοτε, είτε εισάγουν ευθεία ερώτηση («Από πού ερχόμαστε;») είτε πλάγια («...πώς θα μεταμορφωθεί ο ήλιος μας»). Έτσι είναι εύκολη η διάκρισή τους από την αναφορική αντωνυμία που (: ο οποίος, η οποία, το οποίο, π.χ. «πάνω σε μια μικρή σβούρα που γυρνάει»), από το χρονικό επίρρημα που (εύχρηστο στις φράσεις τότε που, μέχρι που κτλ., π.χ.: «από τότε που μάθαμε...», «μέχρι που ξαναπαρουσιάστηκε σήμερα ο φόβος μιας τρίτης εξόντωσης-σφαγής») και από τον ειδικό σύνδεσμο πως (: ότι, π.χ.: «Και όταν καταλάβαμε πως ο ήλιος μας ήταν ένα...»).

Παραδείγματα ερωτηματικών προτάσεων:

- Πώς θα μπορέσει ο ανθρώπινος πολιτισμός να συμφιλιωθεί με το φυσικό περιβάλλον και να πάψει να αναπτύσσεται σε βάρος του; (ευθεία ερώτηση)
- Κανείς δεν ξέρει πού θα οδηγήσει την ανθρωπότητα η ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας και αν θα εξασφαλίσει την αληθινή ευημερία ή θα προκαλέσει την ολοκληρωτική καταστροφή. (πλάγια ερώτηση)

- 2] *Ποια συλληγοιστική πορεία ακολουθεί ο συγγραφέας στην ανάπτυξη των απόψεών του; Την παραγωγική (από το γενικό προς το ειδικό) ή την επαγωγική (από το επιμέρους-το ειδικό προς το γενικό); Να το διαπιστώσεις καταγράφοντας τους πηλαγιότιτλους των παραγράφων.*

Για τη συλληγοιστική πορεία βλ. «Συλληγοιστική πορεία» και για τους πηλαγιότιτλους βλ. «Πηλαγιότιτλοι».

■ Ερμηνεία – Παραγωγή λόγου

Διάβασες το κείμενο του Ε. Μορέν και τα παράλληλα κείμενα. Διαπιστώνεις ότι τονίζονται κυρίως οι αρνητικές πλευρές του αιώνα που έφυγε. Σε μια συζήτηση που διοργανώνει το Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου σου, αντικρούεις τις απόψεις αυτές. Να γράψεις ένα κείμενο (4 παραγράφων – 400 λέξεων) στο οποίο θα παρουσιάζεις όσα σημαντικά, κατά τη γνώμη σου, πρόσφερε ο εικοστός αιώνας στον άνθρωπο και τον πολιτισμό. Στην ανάπτυξή σου μπορεί να ακολουθήσεις παραγωγική ή επαγωγική συλληγοιστική πορεία και να αναφέρεις συγκεκριμένα παραδείγματα.

Αρνητική διάθεση και σκληρή κριτική διαπίστωσα στις περισσότερες απ' τις μέχρι τώρα τοποθετήσεις. Δικαιολογημένα, νομίζω, αηλιά μέχρι ενός ορίου. Καταστροφές, προβλήματα, δεινά και κίνδυνοι εγγράφονται, πράγματι, στις αρνητικές πλευρές του εικοστού αιώνα, αηλιά καμία πρόοδος, καμία βελτίωση, καμία ευκολία, καμία ελπίδα δε δημιουργήθηκε; Έχω τη γνώμη πως η προβολή των πρώτων και η αποσιώπηση των δεύτερων όχι μόνο εμποδίζει την αντικειμενική αξιολόγηση του αιώνα που πέρασε, αηλιά ως ένα βαθμό προδιαγράφει και μια αρνητική διάθεση για τον αιώνα που έρχεται: αφού τίποτε το ωφέλιμο δεν πραγματοποιήθηκε μέχρι τώρα, τίποτε το ωφέλιμο δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί από τώρα και στο εξής.

Δεν είναι όμως έτσι. Ό,τι για αιώνες πάλευε να πετύχει ο άνθρωπος, για να βελτιώσει τη ζωή του, μόνο ο εικοστός τού έδωσε τη δυνατότητα να το πετύχει. Η επιστήμη φώτισε τον τρόπο λειτουργίας του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος και βοήθησε στην αντικειμενική κατανόηση των κανόνων του. Η ιατρική κατάφερε να θεραπεύσει ασθένειες και επιδημίες του παρελθόντος και συνέβαλε στην άνοδο του μέσου όρου ζωής. Η τεχνολογία διευκόλυνε τον καθημερινό βίο και την άσκηση της εργασίας και έκανε δυνατή την επικοινωνία σε παγκόσμιο επίπεδο. Πότε άλλοτε πραγματοποιήθηκαν τόσο πολλά άλματα σε τόσο πολλούς τομείς σε τόσο μικρό χρόνο;

Εντυπωσιακές εξελίξεις σημειώθηκαν και στο επίπεδο της οργάνωσης, της λειτουργίας και της επικοινωνίας των κοινωνιών. Από όραμα των ήλων η ελευθερία, η ανεξαρτησία και η δημοκρατία έγιναν στον αιώνα που πέρασε πράξη για τα περισσότερα κράτη. Οι κοινωνικοί θεσμοί αναπτύχθηκαν, το κράτος δικαίου εγκαθιδρύθηκε, τα ανθρώπινα δικαιώματα θεμελιώθηκαν και η αδικία σε βάρος των αδυνάμων ως ένα βαθμό καταπολεμήθηκε. Μια νέα κατάσταση άρχισε να ανατέλλει σ' όλο τον κόσμο πρώτα μέσα απ' τη συγκρότηση των παγκόσμιων οργανισμών και ύστερα μέσα απ' την προώθηση της διεθνοποίησης, δημιουργώντας νέες ελπίδες για την ειρηνική διευθέτηση των διακρατικών διαφορών και την ανάπτυξη της παγκόσμιας συνεργασίας.

Καλή λοιπόν και χρήσιμη η κριτική, αρκεί να μην καταλήγει μονόπλευρη και ισοπεδωτική. Ο αιώνας που έφυγε μπορεί να όξυνε ορισμένα προβλήματα και να προκάλεσε και άλλα ακόμα, αηλιά είναι μονόπλευρο και ισοπεδωτικό να παραβλέπουμε τις προόδους, τις βελτιώσεις, τις ευκολίες και τις ελπίδες που δημιούργησε. Γιατί, αν πράγματι θέλουμε να 'ναι θετικός ο τελικός απολογισμός του αιώνα που διανύουμε, πρέπει να αξιοποιήσουμε ό,τι ωφέλιμο μας κληροδότησε ο προηγούμενος και να εγκαταλείψουμε ό,τι βλαβερό μάς άφησε. Ειδάλλως, μόνο κατηγορίες και επικρίσεις θα απευθύνουν σε βάρος μας οι κατοπινές γενιές – και δε θα έχουν άδικο.

Συμπληρωματικές ερωτήσεις

- 1 «Δεν είμαστε το ίδιο τυφλοί, και ίσως ακόμα περισσότερο, από ό,τι ήταν το 1937, 1938, 1939 οι πρόγονοί μας;». Τι πιστεύετε ότι πετυχαίνει ο συγγραφέας με τη χρήση των χρονολογιών αυτών, που βρίσκονται λίγο καιρό πριν απ' την έναρξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου.
- 2 Βασισμένοι στο περιεχόμενο του κειμένου, να εξηγήσετε σε ποια νύχτα αναφέρεται ο συγγραφέας στον τίτλο («Μέσα στη Νύχτα του Αιώνα»).
- 3 Αν εξαιρέσουμε τις δύο πρώτες παραγράφους του κειμένου, όλες οι υπόλοιπες αποτελούνται από ένα πλήθος ερωτήσεων. Πώς εξηγείτε την επιλογή του συγγραφέα;
- 4 «έχουμε όλο και πιο βέβαιες (...) απαντήσεις», «αδιάκοπα εκατομμύρια άστρα πεθαίνουν», «ξέρουμε από πού έρχεται (...) το σύμπαν;», «οι ιδέες της προόδου (...) μας έχουν παραπληθήσει», «δε διαθέτουμε μήπως αναρίθμητα δίκτυα πληροφόρησης»: Να γράψετε ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παραπάνω υπογραμμισμένες λέξεις.
- 5 «είμαστε φυσικά όντα», «ξέρουμε πότε θα τελειώσει (...) ο ήλιός μας;», «μέσα από προσωρινές μόνο οπισθοδρομήσεις και τοπικές κρίσεις», «μας επιτρέπουν να ξεχωρίσουμε το πραγματικό και το αληθινό από το φάντασμα, το μύθο, την ιδεολογία»: Να γράψετε ένα αντώνυμο για καθεμιά από τις παραπάνω υπογραμμισμένες λέξεις.

Θέματα παραγωγής λόγου

Παρ' όλες τις εξελίξεις που σημειώθηκαν στον εικοστό αιώνα, αρνητική κληρονομιά του αποτέλεσε ένα σύνολο από σοβαρά προβλήματα. Ποια ανάμεσά τους πιστεύετε ότι είναι τα σημαντικότερα; Να εκθέσετε τις απόψεις σας σε εισήγηση (300-400 λέξεις) που θα εκφωνήσετε σε μια εκδήλωση του σχολείου σας.

Για τα οφέλη και τους κινδύνους της επιστημονικής προόδου βλ. τα «Θέματα παραγωγής λόγου» που προτείνονται στο κείμενο «Τι θα γνωρίζουν για μας τα αντίγραφά μας;».

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

A ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

Μια σκέψη για τον 21ο αιώνα

■ **Θέμα και θέση (κατευθυντήρια ιδέα)**

Θέμα του κειμένου είναι τα προβλήματα του σύγχρονου κόσμου και θέση του αρθρογράφου η διαπίστωση πως η πορεία της ανθρωπότητας στη νέα χιλιετία απειλείται από τρεις θανάσιμες αντιθέσεις («*Η ανθρωπότητα... θανάσιμες αντιθέσεις*»).

■ **Ανάλυση**

Σύμφωνα με τον συντάκτη του κειμένου, η νέα χιλιετία βρίσκει την ανθρωπότητα να βαρύνεται από τρεις σοβαρές αντιθέσεις που απειλούν την οργάνωση και τη λειτουργία της.

Η πρώτη αναφέρεται στην άνιση κατανομή του παγκόσμιου πλούτου, στη συγκέντρωση δηλαδή του χρήματος στα χέρια ορισμένων κοινωνικών τάξεων και ορισμένων κρατών, γεγονός που οδηγεί στην υποβάθμιση των συνθηκών διαβίωσης για την πλειοψηφία του ανθρώπινου πληθυσμού και ιδιαίτερα για τον Τρίτο Κόσμο.

Η δεύτερη σχετίζεται με την αποδυνάμωση της Δημοκρατίας, τη συγκέντρωση δηλαδή της εξουσίας στα χέρια ορισμένων οικονομικών και πολιτικών κέντρων και την αδυναμία του λαού να διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στη λήψη των αποφάσεων.

Η τρίτη αφορά την ανισόρροπη ανάπτυξη του υλικού και πνευματικού πολιτισμού, την κυριαρχία δηλαδή της ψυχρής λογικής πάνω στον πνευματικό και ψυχικό κόσμο του ανθρώπου και την επικράτηση ενός μονόπλευρου τρόπου σκέψης που αποκλείει το συναίσθημα και τη φαντασία και περιορίζει τα πνευματικά ενδιαφέροντα.

Το ξεπέραςμα των προβλημάτων αυτών μπορεί, σύμφωνα με τον συντάκτη, να πραγματοποιηθεί με τη βοήθεια του ανθρωπιστικού πνεύματος, που κληροδότησε στην ανθρωπότητα ο αρχαιοελληνικός πολιτισμός, και των αξιών της δικαιοσύνης, της ειρήνης και της δημοκρατίας.

■ **Δομικά μέρη**

- α. Θεματική περίοδος: «*Η ανθρωπότητα μπαίνει... θανάσιμες αντιθέσεις*».
- β. Λεπτομέρειες / Σχόλια: «*Η πρώτη αντίθεση... σε δυστυχισμένο τέρας*».
- γ. Κατακλείδα: «*Για να εξαλειφθούν... ειρήνη και δημοκρατία*».

■ Ανάπτυξη λόγου

Η ανάπτυξη της παραγράφου γίνεται με τη μέθοδο της διαίρεσης: στη θεματική περίοδο διακρίνονται οι αντιθέσεις που απειλούν τον σύγχρονο κόσμο σε τρεις κατηγορίες και στις λεπτομέρειες / σχόλια αναπτύσσεται και σχολιάζεται καθεμιά απ' τις κατηγορίες των αντιθέσεων αυτών.

■ Συλλογιστική πορεία

Η ανάπτυξη των ιδεών ακολουθεί *παραγωγική* συλλογιστική πορεία (γενικό → ειδικό), αφού προηγείται η δήλωση της κύριας θέσης και ακολουθούν η ανάπτυξη και η απόδειξή της: στην αρχή δηλώνεται η ύπαρξη των τριών «*θανάσιμων αντιθέσεων*», στη συνέχεια αναλύεται το περιεχόμενό τους και στο τέλος διατυπώνονται λύσεις για την αντιμετώπισή τους.

■ Περίληψη

Θέμα του κειμένου είναι οι αντιθέσεις που πλήττουν τον σύγχρονο κόσμο. Κατά τον συντάκτη, τρεις είναι οι κύριες: η πρώτη αφορά την άνιση κατανομή του πλούτου, που καταδικάζει εκατομμύρια ανθρώπους σε πλήρη εξαθλίωση· η δεύτερη αναφέρεται στην κρίση του δημοκρατικού πολιτεύματος των αναπτυγμένων δυτικών χωρών, καθώς η εξουσία συγκεντρώνεται σε μικρούς ολιγαρχικούς κύκλους, που ισχυροποιούνται επενδύοντας σε πολεμικούς εξοπλισμούς· η τρίτη αφορά την επικράτηση της ψυχρής λογικής σε βάρος του συναισθήματος και τη συνακόλουθη ηθικοπνευματική απογύμνωση του ανθρώπου. Μπροστά στα προβλήματα αυτά αναγκαία κρίνεται η ανάπτυξη του ανθρωπιστικού πνεύματος της δικαιοσύνης, της ειρήνης και της δημοκρατίας.

■ Συμπληρωματικές ερωτήσεις

- 1 Σε ποια αιτία αποδίδει ο αρθρογράφος τον κίνδυνο να εξελιχτεί ο άνθρωπος σε «*δυστυχισμένο τέρας*»;
- 2 «... *εύχομαι η αρμονία που εκφράζει τόσο τέλεια η Ακρόπολη κι ο Παρθενώνας να φωτίσει τις επερχόμενες γενιές*». Να εξηγήσετε με συντομία το νόημα της προηγούμενης φράσης.
- 3 Σύμφωνα με τον συντάκτη του κειμένου, η δημοκρατία στον δυτικό κόσμο γίνεται ολοένα και πιο τυπική, λόγω της συγκέντρωσης εξουσίας σε μικρούς «*ολιγαρχικούς κύκλους*». Ποιοι κίνδυνοι πιστεύετε ότι απειλούν τη δημοκρατία απ' τη συγκέντρωση αυτή;

- 4 «οικουμενική κλίμακα», «στηρίζουν (...) τη δύναμή τους», «κινδυνεύει να μεταβληθεί σε δυστυχισμένο τέρας», «να φωτίσει τις επερχόμενες γενιές», «εξασφαλίζοντας τα μέγιστα αγαθά»: Να γράψετε ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παραπάνω υπογραμμισμένες λέξεις.
- 5 δημοκρατία, συγκεντρώνεται, ολιγαρχικούς, εξοπλισμούς, Ακρόπολη: Να βρείτε από ποια συνθετικά αποτελούνται οι παραπάνω λέξεις του κειμένου.

Θέματα παραγωγής λόγου

Για θέματα σχετικά με α) τα προβλήματα του σύγχρονου κόσμου βλ. τα «Θέματα παραγωγής λόγου» που προτείνονται στο κείμενο «Μέσα στη Νύχτα του Αιώνα», β) τη δημοκρατία βλ. τα «Θέματα παραγωγής λόγου» που προτείνονται στα κείμενα «Έλεγχος της δημοκρατικής ιδέας» και «"Αδιάβλητες" βουλευτικές εκλογές», γ) τον ανθρωπισμό βλ. τα «Θέματα παραγωγής λόγου» που προτείνονται στο κείμενο «Ομιλία στη Στοκχόλμη» και δ) την ηλεκτρονική τεχνολογία βλ. τα «Θέματα παραγωγής λόγου» που προτείνονται στο κείμενο «Ερωτήσεις».

B ΕΥΗ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗ

Αυτός ο θαυμαστός φρικτός αιώνας

■ **Θέμα και θέση (κατευθυντήρια ιδέα)**

Θέμα του κειμένου είναι οι ελπίδες και οι διαψεύσεις που γέννησε ο εικοστός αιώνας και κατευθυντήρια ιδέα της ανάπτυξής του η διαπίστωση πως ο εικοστός είναι ο αιώνας της μεγαλοσύνης και της βαρβαρότητας («Μεγαλοσύνη και βαρβαρότητα συμπορεύτηκαν στον εικοστό αιώνα – αυτόν το θαυμαστό, φρικτό αιώνα»).

■ **Ανάπτυξη**

Σύμφωνα με τη συντάκτρια του κειμένου, ο εικοστός αιώνας δημιούργησε ένα σύνολο από προσδοκίες και απογοητεύσεις σε διάφορους τομείς.

Ως προς τις σχέσεις των λαών, α) ο 20ός αιώνας επισφραγίστηκε με έναν πόλεμο (οι Νατοϊκές επιχειρήσεις στη Σερβία), ενώ άρχισε με την ελπίδα μιας δίκαιης και ειρηνικής κοινωνίας, β) η αποικιοκρατία καταργήθηκε, αλλά τη θέση της πήρε η οικονομική εξάρτηση των αδύναμων λαών απ' τους ισχυρούς, γ) η δημοκρατία εδραιώθηκε, αλλά η εξουσία σε παγκόσμιο επίπεδο πέρασε στα χέρια πανίσχυρων οργανισμών.

Νέα Ελληνικά

Γ' τάξη ΕΠΑΛ

Προσαρμοσμένο στον νέο τρόπο διδασκαλίας και εξέτασης του μαθήματος, το βιβλίο αυτό προσφέρει στον εκπαιδευτικό και στον μαθητή ένα ολοκληρωμένο υποστηρικτικό υλικό, που περιέχει:

- την ανάλυση όλων των κειμένων του σχολικού βιβλίου, βασικών και παράλληλων
- τον εντοπισμό του θέματος και της θέσης, την τιτλοφόρηση των παραγράφων και των νοηματικών ενοτήτων, την εξέταση της δομής και την περιληπτική απόδοση του νοήματος στην περίπτωση των δοκιμιακών, δημοσιογραφικών κτλ. κειμένων
- την επεξεργασία του περιεχομένου, την ανάλυση της τεχνικής και τη σύντομη νοηματική απόδοση στην περίπτωση των λογοτεχνικών κειμένων
- τις απαντήσεις σε όλες τις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου
- πρόσθετο υλικό εξάσκησης (ερωτήσεις και θέματα παραγωγής λόγου) για τα βασικά και τα παράλληλα κείμενα
- επαναληπτικά κριτήρια αξιολόγησης σύμφωνα με τον νέο τρόπο εξέτασης του μαθήματος.

ISBN 978-618-03-1298-0

9 786180 312980

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 81298

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ
ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ

www.metaxmio.gr